

Дослідники в сфері економіки права стверджують, що головна ідея цього напрямку полягає в тому, що правові норми мають імітувати ідеальний ринок, тобто розподіляти права та обов'язки таким чином, як би це зробив ринок по відношенню до власності (Воловик О. Економічний аналіз права: потенціал та проблеми використання у правових дослідженнях // Юридична Україна, 2012. № 10, с. 58). Ця теза може розумітися як така, що дозволяє оцінювати ефективність права як на рівні правової політики, так і на рівні реалізації конкретних правових нормативів.

Таким чином, розвиток вітчизняних економіко-правових досліджень потребує оновлення методології за рахунок міждисциплінарних розвідок, зокрема, на стику права з економікою. У цьому контексті економіка права як відгалуження юриспруденції та неокласичної економічної теорії дозволяє наблизитися до виявлення показника ефективності як одного з критеріїв оцінки правової системи взагалі, та особливо – законодавства і судової системи.

Бар'як А. С.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
здобувач кафедри теорії держави і права*

КРИТЕРІЙ ІЄРАРХІЗАЦІЇ ПРАВОВИХ АКТІВ

Ієрархічність позитивного права є однією з його найбільш знакових характеристик, що визначає системність та співвідпорядкованість форм існування права у суспільстві. У сучасній загальнотеоретичній юриспруденції, коли мова заходить про ієрархію в праві, то найчастіше згадується ієрархія нормативно-правових актів як система їх юридичної сили, тобто певна теоретична модель, яка використовується для вирішення колізій у законодавстві.

Дійсно, ієрархічність побудови законодавства ні в кого не викликає сумнівів. При цьому в літературі зазначається, що принципом побудови такої ієрархії є принцип верховенства закону. Слід зазначити, що в рамках вітчизняної наукової традиції принцип верховенства закону мислиться як такий порядок організації нормативної структури права, коли вища юридична сила визнається за Конституцією України як Основним Законом, і всі закони та інші нормативно-правові акти приймаються з урахуванням положень Конституції України та не повинні їй суперечити. За принципом верховенства закону формується ієрархічна система правових актів, і він є фундаментальною основою режиму законності. При цьому під ієрархічністю також розуміють принцип побудови системи джерел права в межах правової системи, який зумовлюється змістом та обсягом повноважень суб'єктів правотворчості, що їх приймають, є вираженням різної юридичної сили окремих видів джерел права і пов'язаною з цим встановленою

субординацією джерел права в їх цілісній системі (Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики. Кн. 2, 2008. С. 92-96).

Між тим, слід зазначити, що виходячи з широкого розуміння правових актів (коли вони не розглядаються як такі, що мають властивість волевстановленості), такого критерію їх ієрархізації є недостатньо, оскільки ненормативні правові акти не узгоджуються між собою на основі принципу верховенства закону.

По-перше, поняття «правовий акт» є родовим по відношенню до всіх актів, що мають юридичну силу, тобто виступають юридичними фактами. Тому до об'єму родового поняття «правовий акт» входять усі акти правового поля: нормативні правові акти (Конституція, закони, підзаконні та локальні нормативно-правові акти, нормативно-правові договори), право-інтерпретаційні акти, індивідуальні правові акти (індивідуальні договори, акти застосування права тощо), програмно-цільові та міжнародні акти та б.і. Це логічним чином означає, що ознаки правового акту як родового акту мають поширюватися на усі його видові різновиди.

Між тим очевидно, що, наприклад, ознака письмовості, на яку звертають Ю. О. Тихомиров та І. В. Котелевська не є універсальною. Так, традиційною та досить поширеною в загальнотеоретичній юриспруденції є позиція розгляду правозастосовних актів як таких, що можуть мати чотири можливих форми – письмову (як безпосередньо акти-документи), усну (акти-слова), конклюдентну (акти-дії) та знакову (акти-символи). При цьому усі ці різновиди актів несуть правове навантаження, є обов'язковими до виконання та в разі їх ігнорування може наступати юридична відповідальність.

На наш погляд, можна виділити такі критерії ієрархізації правових актів:

1) за типом правових актів: пріоритет мають нормативні правові акти над ненормативними (індивідуальними), які, у свою чергу, мають пріоритет над поведінковими правовими актами (правовими діями та поступками). Між тим один і той самий акт може бути нормативним та ненормативним одночасно. Наприклад, Указ Президента про створення центрального органу виконавчої влади з одночасним призначенням певної особи на посаду його керівника. У цьому акті будуть одночасно міститися як норми, так і індивідуальні приписи;

2) за формою вираження: найвища сила належить письмовим та знаковим правовим актам, нижча – усним, найнижча – конклюдентним. Знакові акти мають пріоритет над усними та конклюдентними, оскільки їх дія прямо витікає з нормативного рішення (наприклад, встановлення знаків дорожнього руху чи світлофору). При цьому сила конклюдентних правових актів та усних правових актів є дуже близькою, і в залежності від ситуації вона може змінюватися, як і може змінюватися ступінь відповідальності за поведінковий аспект їх реалізації. Наприклад, такий конклюдентний акт

як спроба втечі підозрюваного у вчиненні злочину може мати більш серйозні негативні наслідки, ніж, наприклад, усна образа;

3) за сферою дії: пріоритет мають акти загальної дії над актами локальної дії (акти організацій та органів місцевого самоврядування). Акти органів місцевого самоврядування при цьому мають пріоритет над актами організацій, які знаходяться на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

4) за спрямованістю дії: на вершині ієрархії знаходяться міжнародні договори, імплементовані у відповідному порядку, далі – законодавчі акти (які, у свою чергу, також мають власну ієрархію), далі – ординарні нормативно-правові договори; правоінтерпретаційні акти; правозастосовні акти (які у свою чергу ієрархізуються за принципом юридичної сили: рішення суду, рішення органів державної влади; акти посадових осіб);

5) за наявністю волевиявлення: акти-волевиявлення (законодавчі, правозастосовні тощо акти) та акти інформаційного характеру (протокол судового засідання чи слідчих дій).

Таким чином, принцип ієрархічності пронизує усю систему правових актів, а не лише нормативно-правових. При цьому принципового значення поступово набуває розмежування правових та юридичних актів, де під юридичними актами розуміються акти, що походять від державної влади та містять владні приписи.

Андрюшко І. Я.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри теорії держави і права*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРАВОВОГО МИСЛЕННЯ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність вивчення взаємозв'язку категорій «правове мислення» та «професійна юридична діяльність» полягає у тому, що без професійної юридичної діяльності не можливо встановити істинність правового мислення, а без правового мислення, взагалі, не можливо юристу займатись професійною юридичною діяльністю.

У понятійно-категоріальному апараті юриспруденції категорія – це основне поняття максимального узагальнення, через яке виражається зміст того, що було розкрито при вивченні певних об'єктивних закономірностей правової сфери суспільного життя. У правових категоріях виражені головні правові зв'язки та закономірності, сутність, якості, структура, форма права, без них неможливо нічого сказати про право і його розвиток, оскільки лише в поняттях та судженнях можна відтворити, відобразити у свідомості уявлення про правову дійсність (Васильєв А. М. Правовые категории и их место среди категорий обществоведения научных катего-